

УДК378.015.3:159.95:373.3

М. М. Починкова, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

**ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ
В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

<https://doi.org/10.12958/2310-2187.2019.1-2.12>

Починкова М. М.

Інноваційно-освітнє середовище в системі формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи

У статті проаналізовано погляди дослідників на середовище, розкрито зміст цього поняття. Проаналізовано дефініцію „освітнє середовище”, його структуру, а також поняття „інноваційне освітнє середовище”. На підставі аналізу наукових досліджень зроблено узагальнення що поняття „інноваційне середовище”, як і „освітнє середовище”, розглядається переважно як комплекс певних умов, що забезпечують освітній процес, при цьому робиться акцент на умовах розвитку та саморозвитку особистості, у тому числі й професійному. Особливістю ж такого середовища є формування інноваційно-творчого мислення/ розвиток інноваційного ресурсу особистості/ реалізація інноваційного потенціалу навчального закладу/ інноваційна діяльність у професійній підготовці майбутніх фахівців, тобто використання та впровадження освітніх інновацій.

Зазначено, що у структурі педагогічної системи окремого ЗВО інноваційно-освітнє середовище посідає чільне місце в змістово-технологічному блоці розробленої системи роботи щодо формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У межах авторського дослідження визначено інноваційно-освітнє середовище, що сприяє формуванню критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки як сукупність компонентів, що у цілісній взаємодії створюють належні умови для особистісно-професійного розвитку та становлення професійної компетентності із застосуванням технології критичного мислення.

Ключові слова: середовищний підхід, середовище, інноваційне середовище, освітнє середовище, критичне мислення, майбутні учителі початкової школи.

Починков М. М.

Інноваційно-образовательна среда в системі формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи

В статті проаналізовані погляди дослідників на середу, раскрыто зміст цього поняття. Проаналізована дефініція «образовательна среда», її структуру, а також поняття «інноваційна образовательна среда». На основі аналізу наукових досліджень зроблено узагальнення, що поняття «інноваційна среда», як і «образовательна среда», розглядається переважно як комплекс певних умов, забезпечуючих освітній процес, при цьому робиться акцент на умовах розвитку і саморозвитку особистості, в тому числі і професійної. Особливістю ж такої середу є формування інноваційно-творчого мислення / розвиток інноваційного ресурсу особистості / реалізація інноваційного потенціалу навчального закладу / інноваційна діяльність в професійній підготовці майбутніх спеціалістів, тобто використання і впровадження освітніх інновацій.

Зазначено, що в структурі педагогічної системи окремого ВУЗу інноваційно-образовательна среда займає провідне місце в змістовно-технологічній блоці розробленої системи роботи по формуванню критичного мислення в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. В межах авторського дослідження визначено інноваційно-образовательну середу, що сприяє формуванню критичного мислення майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, як сукупність компонентів, які в цілості взаємодіючи створюють належні умови для особисто-професійного розвитку і становлення професійної компетентності з використанням технологій критичного мислення.

Ключові слова: среда, інноваційна среда, образовательна среда, критичне мислення, майбутні вчителі початкової школи.

Сучасна система вищої освіти останнім часом зазнає суттєвих змін: відбувається її модернізація, реалізація завдань Національної доктрини розвитку освіти тощо. Особливу увагу у цьому процесі варто приділити середовищу, у якому відбувається підготовка майбутніх фахівців, зокрема й учителів початкової школи.

Середовищний підхід, зміст, структура й умови освітнього середовища, його вплив на розвиток особистості, сутність і специфіка інноваційного освітнього середовища тощо стали предметом дослідження багатьох науковців,

педагогів і психологів, серед яких: А. Артюхіна, М. Басов, В. Бехтерєв, П. Блонський, Г. Васильєв, Л. Виготський, Н. Гладченкова, Н. Гонтаровська, О. Гуменюк, В. Докучаєва, В. Желанова, О. Караман, Ю. Колюткін, В. Корнетов, Н. Крилова, О. Лазурський, О. Леонтьєв, П. Лернер, М. Лях, В. Мадзігон, Л. Новикова, С. Рубінштейн, М. Соколовський, С. Шацький, В. Ясвін та ін.

Не зважаючи на значну кількість досліджень, присвячених розкриттю сутності та структури освітнього середовища, єдине узагальнене уявлення про нього, його структурні компоненти тощо на сьогодні відсутні. Слід відзначити, що при цьому погляди дослідників на дефініцію чи виокремлені складники не протирічають один одному, а лише вносять доповнення чи уточнення та відбивають специфіку дослідження. На наш погляд, така ситуація дозволяє кожному відібрати саме ті компоненти для побудови освітнього середовища, що сприятиме його найбільш ефективному функціонуванню.

Отже, метою нашої наукової розвідки є визначення сутності і структури інноваційно-освітнього середовища як компонента системи формування критичного мислення (далі – КМ) майбутніх учителів початкової школи (далі – МУПШ) у процесі професійної підготовки.

У межах нашого дослідження характеристика освітнього середовища набуває особливо важливого значення, адже його врахування у структурі педагогічної системи, а також опора на середовищний підхід, робить можливим виконання першого завдання нашої дослідно-експериментальної діяльності – *утворення інноваційно-освітнього середовища, що сприятиме формуванню КМ МУПШ у процесі професійної підготовки*, що є основою для створення системи роботи з МУПШ та усунення основної суперечності сучасного навчально-педагогічного процесу – між соціальним замовленням на сучасного учителя початкових класів та рівнем професійної підготовки випускників, МУПШ, зокрема ізольованістю професійної підготовки від реальних умов майбутньої професійної діяльності, тобто відсутності умов для досягнення заявленої мети дослідження – сформулювати КМ у МУПШ у процесі професійної підготовки та

досягти очікуваного результату – сформованість КМ у МУПШ як наскрізної навички, що пронизує всі загальні та професійні компетентності сучасного фахівця.

Іншими словами саме інноваційно-освітнє середовище дозволяє перетворити процес професійної підготовки МУПШ на відкриту педагогічну систему, у межах якої і стає можливою організація освітнього процесу з МУПШ, спрямованої на формування їх КМ.

Відповідно до результатів нашого теоретичного дослідження щодо структури педагогічної системи окремого ЗВО інноваційно-освітнє середовище посідає чільне місце в змістово-технологічному блоці розробленої системи роботи щодо формування КМ у процесі професійної підготовки МУПШ.

Логічно передбачити, що для визначення структурних компонентів інноваційно-освітнього середовища формування КМ у процесі професійної підготовки МУПШ, необхідним є розкриття основних дефініцій нашої розвідки та обґрунтування вибору типу освітнього середовища. Перейдемо до розгляду уявлень про середовище.

В Академічному тлумачному словнику української мови „середовище” – це: 1. Речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера. 2. Сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму. 3. Соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; оточення. Сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів і т. ін. [1, с. 137]. Отже, ключовим словом у тлумаченні окресленого поняття є умови, тобто під середовищем, у залежності від його специфіки розуміються ті чи інші відповідні умови. Таке ж тлумачення знаходимо у Великому тлумачному словнику, однак, тут представлено види середовищ, наведемо ті, що дотично торкаються нашого дослідження: Зовнішнє середовище – середовище, що оточує об'єкт. Навколишнє середовище – сукупність природничих чинників і об'єктів довкілля, які мають природне походження або розвиток. Навколишнє середовище (довкілля) – сукупність природних, техногенних та соціальних умов існування людського суспільства.

Навколишнє техногенне середовище – штучно створена частина навколишнього середовища, яка складається з технічних і природних елементів. Середовище проживання – природні тіла та явища, з якими організм вступає в безпосередні чи опосередковані відносини. Навколишнє соціальне середовище – сукупність людей, пов'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів [2, с. 1309].

Оскільки наше дослідження торкається сфери освіти, то доцільним є розкриття поняття освітнє середовище, яке доволі широко розглядається у сучасній науковій педагогічній літературі. Дослідники під „освітнім середовищем” розуміють:

- комплекс соціальних, культурних, а також спеціально організованих в освітньому закладі умов, унаслідок взаємодії яких відбувається становлення особистості (Ю. Кулюткін, С. Тарасов) [3];

- система впливів і умов формування особистості за заданим взірцем, а також можливостей для її розвитку, що є в соціальному і просторово-предметному оточенні (В. Ясвін) [4, с. 14];

- система педагогічних і психологічних умов і впливів, які створюють можливості як для розкриття інтересів і здібностей, які ще не проявились, так і для розвитку здібностей, які вже проявились, та особистості тих, хто навчається, у відповідності до притаманних кожному індивіду природних задатків та вимогам вікової соціалізації (В. Панов) [5];

- вплив умов освіти на того, хто здобуває освіту, та вплив того, хто навчається на умови, у яких здійснюється освітній процес (В. Козирев) [6];

- сукупність матеріальних, педагогічних і психологічних факторів вишівської дійсності, що спонукають суб'єктів освітнього процесу до професійно-особистісного розвитку і саморозвитку (В. Новиков) [7];

- комплекс умов-можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання вищої фахової освіти, забезпечує можливості для

загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу (М. Братко) [8, с. 71].

Як бачимо з представлених визначень, по-перше, освітнє середовище переважно представлено як: система впливів і умов для освіти, освітнього процесу тощо, по-друге, такі його характеристики (система впливів і умов), на нашу думку, тісно поєднує освітнє середовище не тільки з середовищним, а й з системним підходами, що є важливим для побудови педагогічної системи з урахуванням методологічних підходів.

У світлі нашого дослідження, нам найбільше імпонує визначення освітнього середовища ЗВО за Л. Редько, у якому відображається його професійна складова: освітнє середовище – сукупність можливостей для задоволення професійно-освітніх потреб для становлення його (майбутнього фахівця – прим. авт.) професійної компетентності [9, с. 14]. Отже, можна стверджувати, що освітнє середовище сучасного ЗВО зумовлює безпосередньо впливає на професійну підготовку майбутніх фахівців, зокрема й учителів початкової школи.

Однак, аналіз наукової педагогічної літератури стосовно освітнього середовища дозволив виявити ще одну споріднену дефініцію – „інноваційне освітнє середовище”. Визначимо спільне і відмінне у цих поняттях, для цього розглянемо уявлення науковців про нього:

- комплекс взаємопов'язаних умов, які забезпечують освіту людини, формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [10, с. 8];

- сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної активної особистості, реалізацію її творчого потенціалу і може розглядатися як модель соціокультурного простору, у якому відбувається становлення особистості [11, с. 18];

- педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчального закладу [12];

– система педагогічних умов особистісного та професійного розвитку особистості, яка включає територію, у межах якої діють правила інноваційної діяльності та новітні ідеї, оригінальні педагогічні технології, які застосовуються у професійній підготовці майбутніх фахівців [13, с. 177].

Поруч із поняття „освітнє середовище” ми зустрічаємо – „освітній простір”. Для уточнення, не заглиблюючись у розкриття його змісту, оскільки воно не є предметом нашого дослідження, зазначимо, що поняття „освітнє середовище” дещо вужче за поняття „освітній простір”.

Отже, поняття „інноваційне середовище”, як і „освітнє середовище”, розглядається переважно як комплекс певних умов, що забезпечують освітній процес, при цьому робиться акцент на умовах розвитку та саморозвитку особистості, у тому числі й професійному. Особливістю ж такого середовища є *формування інноваційно-творчого мислення/ розвиток інноваційного ресурсу особистості/ реалізація інноваційного потенціалу навчального закладу/ інноваційна діяльність у професійній підготовці майбутніх фахівців*, тобто використання та впровадження освітніх інновацій.

Продовжуючи розвідку, звернемо увагу на ознаки середовища, визначені Б. Ананьєвим, який хоч і не уточнює тип середовища, але робить акцент на тому, що структурні компоненти освітнього середовища безпосередньо торкаються вивчення профільних дисциплін: 1) воно є частиною освітнього простору, що охоплює всі його структури, так чи інакше включені в ситуації вивчення профільних дисциплін, а його властивості багато в чому визначаються характеристиками зовнішньої системи; 2) є відкритою динамічною соціальною системою, що розвивається, володіє внутрішніми механізмами функціонування розвитку і саморозвитку, при цьому властивість організованості середовища включає процеси внутрішньої диференціації, у результаті чого потоки інформації, матеріалів, енергії, людей організуються згідно її цілям і функціям; 3) має межі, що залежать від якісних характеристик її структурних елементів (від властивостей суб’єктів освітнього процесу, їхньої активності, рівня розвитку особистісних якостей, від різноманіття методів і

засобів, застосування у процесі навчання, від інтенсивності процесів, що протікають у середовищі тощо) [14].

З огляду на тему нашого дослідження („Формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи”) та враховуючи наукові надбання з проблеми визначення освітнього середовища та його типів, найбільш доцільним буде використання саме інноваційно-освітнього середовища формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи як сукупності компонентів, що у цілісній взаємодії створюють належні умови для особистісно-професійного розвитку та становлення професійної компетентності із застосуванням технології критичного мислення. Саму ж технологію критичного мислення вважаємо інноваційною для системи вищої освіти в Україні. Таку позицію підкріплює думка В. Докучаєвої, яка, досліджуючи теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем, зазначає, що під „інновацією” або „нововведенням”, відповідно до системної концепції нововведень, позначаються як власне новина, так і процес упровадження цієї новини в практику [15, с. 14].

Відповідно до логіки нашого дослідження необхідно розглянути структурні особливості освітнього та інноваційного освітнього середовища, що допоможе нам визначити авторські підходи до його структури: Ю. Кулюткін та С. Тарасов визначають такі можливі компоненти структури освітнього середовища будь-якого освітнього закладу: просторово-семантичний компонент (архітектурно-естетична організація життєвого простору, символічний простір); змістово-методичний компонент (змістова сфера, форми і методи організації освіти); комунікаційно-організаційний компонент (особливості суб'єктів освітнього середовища, комунікаційна сфера, організаційні умови) [3]; А. Кух виокремлює трикомпонентну структуру освітнього середовища: суб'єктно-ресурсного, матеріально-технічного та ідейно-технологічного. Суб'єктно-ресурсний компонент визначає суб'єкти освітнього середовища (студентів, викладачів) та умови здійснення їх суб'єкт-

суб'єктної взаємодії. Матеріально-технічний компонент відповідає стандартним обладнанням. Ідейно-технологічний компонент визначає нормативні методики та технології досягнення прогнозованих результатів у навчанні [16, с. 74]; Е. Заредінова, розглядаючи наукові підходи до трактування структури освітнього середовища навчального закладу виокремлює стратегічний, соціокультурний, особистісний, ціннісно-смісловий, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний, технологічний компоненти [17]; В. Панов розглядає діяльнісний (технологічний), комунікативний і просторово-предметний компоненти) [5]; В. Новіков – ціннісно-смісловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний [7].

У свою чергу, дослідники саме інноваційного освітнього середовища визначають такі структурні компоненти: Л. Ващенко звертає увагу на структуру інноваційного середовища окремого регіону і визначає організаційно-функціональну структуру до складу якої входять стратегія розвитку освіти регіону, тактику формування інноваційних процесів, зміст інноваційного середовища регіону, організаційне забезпечення, прогнозування розвитку освіти регіону [18, с. 4]; О. Цюняк – гуманістичні підходи; зміст; наявність матеріально-технічного забезпечення та ефективне використання науково-методичних та матеріально-технічних можливостей закладу вищої освіти; комплекс навчально-методичного забезпечення; тактика формування інноваційних процесів у ЗВО; суб'єкт-суб'єктні відносини усіх учасників освітнього процесу; самовдосконалення особистості та робота у творчому науково-пошуковому режимі; застосування інноваційних педагогічних технологій та ідей [13, с. 177]; О. Цюняк абсолютно правильно визначає взаємозалежність між використанням особистістю інноваційного освітнього середовища та її саморозвитком і професійним становленням: професійне становлення майбутніх фахівців формується під впливом освітнього середовища, і навпаки – освітнє середовище формується під впливом активної інноваційної діяльності майбутніх педагогів [13, с. 177], що ще раз підкреслює доцільність впровадження саме інноваційно-освітнього середовища у нашому

дослідженні. На користь використання саме такого середовища також свідчить і те, що воно є ефективним чинником професійного становлення майбутніх учителів початкової школи. Так, автори „Соціальної психології XXI століття” зазначають, що для формування професійної діяльності студента необхідна певна система впливів й умов, тобто професійне освітнє середовище. Структура будь-якого освітнього середовища повинна бути пов’язана зі структурою безпосередньо професійної діяльності [19]. Аналіз наукових джерел щодо структури інноваційного освітнього середовища засвідчив, що на сьогодні однозначне визначення структури такого середовища відсутнє. Отже, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та авторський погляд на структуру інноваційно-освітнього середовища, яке ми будемо використовувати під час формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, дозволив виокремити наступні структурні компоненти:

методологічний (впровадження в освітній процес ЗВО науково-методологічних підходів: системного, аксіологічного, культурологічного, суб’єктно-діяльнісного, контекстного, діалогічного);

суб’єкт-суб’єктний (учасники освітнього процесу: викладач, студент у кількісному та якісному вимірах, між якими утворюються ієрархічні й однотипні зв’язки; учні та їх батьки, вчителі, з якими взаємодіють студенти під час педагогічної практики);

програмно-цільовий (опора на законодавчі документи „Закон про вищу освіту”, державні стандарти, освітні програми, виконання соціального замовлення);

технологічний (використання технології розвитку критичного мислення на заняттях з дисциплін професійного спрямування);

ціннісно-мотиваційний (побудова системи роботи з опорою на загальнолюдські, загальноєвропейські, національні цінності, формування позитивних ціннісних орієнтацій, створення умов для мотивації та зацікавлення у майбутній професійній діяльності);

комунікативно-діяльнісний (послідовне залучення студентів до різних видів діяльності (навчальної, квазіпрофесійної, навчально-професійної), форми, методи, способи взаємодії, стиль спілкування і поведінки суб'єктів освітнього процесу, міждисциплінарний характер навчання);

матеріальний (інфраструктура ЗВО, матеріально-технічна база ЗВО (аудиторний фонд, доступ до інформаційних технологій, бібліотечні ресурси, обладнання приміщень, дизайн) та навчально-методичне забезпечення).

Провідну роль у формуванні унікального інноваційно-освітнього середовища належить суб'єкт-суб'єктному та технологічному компонентам, оскільки саме їх специфіка найбільше впливає на структуру та якість середовища.

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив зробити такі узагальнення: по-перше, упровадження будь-якої педагогічної системи потребує створення певного освітнього середовища; по-друге, освітнє й інноваційне освітнє середовище є спорідненими поняттями, де поняття „інноваційне середовище”, як і „освітнє середовище”, розглядається переважно як комплекс певних умов, що забезпечують освітній процес, спрямований на розвиток і саморозвиток особистості, у тому числі й професійний. Специфіка інноваційного середовища полягає у використанні та впровадженні в ньому освітніх інновацій; по-третє, у нашому дослідженні ми будемо використовувати поняття „інноваційно-освітнє середовище формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи” як сукупність компонентів, що у цілісній взаємодії створюють належні умови для професійно-особистісного розвитку та становлення професійної компетентності, із застосуванням технології критичного мислення; по-четверте, структура такого середовища складається з методологічного, програмно-цільового, технологічного, ціннісно-мотиваційного, комунікативно-діяльнісного, суб'єкт-суб'єктного та матеріального компонентів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності впровадження системи формування критичного

мислення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та представленні її результатів.

Література

1. **Словник** української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 9 : С / ред. тому: І. С. Назарова [та ін.]. – 1978. – 916 с.
2. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.,
3. **Кулюткин Ю.** Образовательная среда и развитие личности 2000. [Электронный ресурс]. / Ю. Кулюткин, С. Тарасов // Режим доступа : http://www.znanie.org/jornal/n1_01/obraz_sreda.html. – Заголовок с экрана.
4. **Ясвин В.** Образовательная среда: от моделитрования к проектированию. / В. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.
5. **Панов В. И.** Психодидактика образовательных систем : теория и практика. / В. И. Панов. – СПб. : Питер, 2007. – 352 с.
6. **Козырев В. А.** Построение модели гуманитарной образовательной среды. [Электронный ресурс]. / В. А. Козырев // Режим доступа : http://www.unialtai.ru/Journal/pedagog/pedagog_7/a06.html. – Заголовок с экрана.
7. **Новиков В. Н.** Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор. / В. Н. Новиков [Электронный ресурс] // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2012. – № 1. // Режим доступа : http://psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2012_1_2776.pdf. – Заголовок с экрана.
8. **Братко М.** Структура освітнього середовища вищого навчального закладу / М. Братко // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Випуск 135. – С. 67–72.

9. **Редько Л. Л.** Социально-образовательная модель педколледжа как среды саморазвития личности в научно-образовательном комплексе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. / Л. Л. Редько. – Ростов н/Д, 1996. – 27 с.

10. **Разіна Н. О.** Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи / Н. О. Разіна // Вісник наукової школи педагогів „АКМЕ”. – 2009. – Випуск 3.

11. **Каташов А. І.** Педагогічні основи розвитку інноваційного середовища сучасного ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / А. І. Каташов. – Луганськ, 2001. – 20 с.

12. **Шапран О. І.** Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. [Електронний ресурс] / О. І. Шапран // [Режим доступу] : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-09/10soitpt.pdf>. – Заголовок з екрану.

13. **Цюняк О. П.** Інноваційне освітнє середовище як чинник професійного становлення майбутніх магістрів початкової освіти. / О. П. Цюняк // Інноваційна педагогіка. – Випуск 14. – Т. 1. – 2019. – С. 175–178.

14. **Ананьев Б. Г.** О проблемах современного человекознания./ Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 272 с.

15. **Докучаєва В. В.** Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В. В. Докучаєва ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2007. – 44 с.

16. **Кух А. М.** Освітнє середовище в структурі інноваційної системи фахової підготовки майбутніх учителів фізики А. М. Кух // Предметні дидактики в контексті формування компетентнісно-світоглядних професійних якостей майбутнього фахівця (чатсина 2). – 2008. – С. 73–76.

17. **Заредінова Е. Р.** освітнє середовище вищого навчального закладу: наукові підходи до трактування структури. / Заредінова Е. Р. [Електронний ресурс] // Вісник Національного авіаційного університету. – Серія 6. – Педагогіка, психологія. – 2017. – № 11. Режим доступу

: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12552>. – Заголовок з екрану.

18. **Ващенко Л.** Рівні розвитку інноваційного середовища / Л. Ващенко // Директор школи. – 2008. – № 5. – С. 3–4.

19. **Социальная психология XXI столетия. Т.1** / Под редакцией В. В. Козлова / Е. В. Козырева / [Электронный ресурс] // Профессионально-образовательная среда как условие формирования будущего учителя музыки. – Ярославль, 2005. – 316 с. Режим доступа : <http://rudocs.exdat.com/docs/index-46846.html?page=21>. – Заголовок з екрану.

Pochynkova M. M.

Innovative and educational environment in the system of critical thinking forming of future primary school teachers

The views of researchers to the environment are analyzed, the content of this concept is exposed in the article. The definition "educational environment", its structure and also the concept "innovative educational environment" are analyzed. On the basis of analysis of scientific researches it is made generalization that the concept "innovative environment", as well as "educational environment", is examined mainly as a complex of certain conditions that provide educational process and herewith an accent is done on the conditions of development and self-development of personality, including professional one. The particularity of such environment is forming of innovative and creative thinking/ development of innovative resource of personality/ realization of innovative potential of educational establishment/ innovative activity in professional preparation of future specialists, id est the use and introduction of educational innovations.

It is marked that innovative and educational environment occupies the main place in the semantic and technological block of the developed system of work in relation to critical thinking forming in the process of professional preparation of future teachers of primary school in the structure of pedagogical system of a separate higher educational establishment. Within the limits of authorial research it is defined innovative and educational environment that assists critical thinking forming of future teachers of primary school in the process of professional preparation as totality of components that in integral co-operation create proper conditions for personal and professional development and becoming of professional competence with application of critical thinking technology.

Key words: environmental approach, environment, innovative environment, educational environment, critical thinking, future teachers of primary school.

Відомості про автора

Починкова Марія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін навчально-наукового інституту педагогіки і психології ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.
ORCID 0000-0002-1383-7470.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

UDC 378.015.3:159.95:373.3

M. M. Pochynkova, SI “Luhansk Taras Shevchenko National University”

**INNOVATIVE AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT
IN THE SYSTEM OF CRITICAL THINKING FORMING
OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS**

<https://doi.org/10.12958/2310-2187.2019.1-2.12>

Pochynkova M. M.

Innovative and educational environment in the system of critical thinking forming of future primary school teachers

The views of researchers to the environment are analyzed, the content of this concept is exposed in the article. The definition "educational environment", its structure and also the concept "innovative educational environment" are analyzed. On the basis of analysis of scientific researches it is made generalization that the concept "innovative environment", as well as "educational environment", is examined mainly as a complex of certain conditions that provide educational process and herewith an accent is done on the conditions of development and self-development of personality, including professional one. The particularity of such environment is forming of innovative and creative thinking/ development of innovative resource of personality/ realization of innovative potential of educational establishment/ innovative activity in professional preparation of future specialists, id est the use and introduction of educational innovations.

It is marked that innovative and educational environment occupies the main place in the semantic and technological block of the developed system of work in relation to critical thinking forming in the process of professional preparation of future teachers of primary school in the structure of pedagogical system of a separate higher educational establishment. Within the limits of authorial research it is defined innovative and educational environment that assists critical thinking forming of future teachers of primary school in the process of professional preparation as totality of components that in integral co-operation create proper conditions for personal and professional development and becoming of professional competence with application of critical thinking technology.

Key words: environmental approach, environment, innovative environment, educational environment, critical thinking, future teachers of primary school.

Lately the modern system of higher education is subjected to substantial changes: there is its modernisation, realization of tasks of the National doctrine of

education development and others like that. The special attention in this process must be paid to the environment, where preparation of future specialists and in particular teachers of primary school is held.

Environmental approach, content, structure and conditions of educational environment, its influence on development of personality, essence and specific of innovative educational environment and others like that became the subject of research of many scientists, teachers and psychologists among that are A. Artiukhina, M. Basov, V. Bekhtieriev, P. Blonskyi, H. Vasyliiev, L. Vyhotskyi, N. Hladchenkova, N. Hontarovska, O. Humeniuk, V. Dokuchaieva, V. Zhelanova, O. Karaman, Yu. Koliutkin, V. Kornetov, N. Krylova, O. Lazurskyi, O. Leontiev, P. Lerner, M. Liakh, V. Madzihon, L. Novykova, S. Rubinstein, M. Sokolovskyi, S. Shatskyi, V. Yasvin and others.

In spite of great amount of researches, devoted to revealing the essence and structure of educational environment, the only generalized idea about it, its structural components and others like that are absent for today. It should be noted that here the views of researchers to definition or distinguished constituents do not conflict with each other and only bring in additions or clarification and reflect research specific. In our view, such situation allows each person to make choice of exactly those components for the construction of educational environment that will promote its most effective functioning.

Thus, the aim of our scientific research is determination of essence and structure of innovative and educational environment as a component of the system of critical thinking forming of future primary school teachers in the process of professional preparation.

Within the limits of our research description of educational environment acquires especially important value as its taking into account in the structure of pedagogical system, and also support on environmental approach, makes it possible to perform the first task of our research and experimental activity, such as *formation of innovative and educational environment that will promote to critical thinking forming of future primary school teachers in the process of professional preparation,*

that is basis for creation of the system of work with future primary school teachers and removal of basic contradiction of modern educational and pedagogical process between social order for modern primary school teacher and level of professional preparation of graduating students, future primary school teachers, in particular isolability of professional preparation from real conditions of future professional activity, id est absence of conditions for achievement of declared aim of the research to form critical thinking for future primary school teacher in the process of professional preparation and attain the expected result, such as formed critical thinking of future primary school teachers as soft skills that go through all general and professional competences of a modern specialist.

In other words exactly innovative and educational environment allows to convert the process of professional preparation of future primary school teachers on open pedagogical system, within the limits of that organization of educational process becomes possible with future primary school teachers, sent to forming of their critical thinking.

In accordance with the results of our theoretical research concerning the structure of pedagogical system of a separate higher educational establishment the innovative and educational environment occupies a main place in the semantical and technological block of the developed system of work concerning forming of critical thinking in the process of professional preparation of future primary school teachers.

It is logically to foresee that for determination of structural components of innovative and educational environment of critical thinking forming in the process of professional preparation of future primary school teachers, it is necessary to reveal basic definitions of our research and ground the choice of the type of educational environment. Let us pass to consideration of ideas about an environment.

The "environment" in the Academic explanatory dictionary of Ukrainian language is: 1. Substance, bodies that fill some space and have certain characteristics; sphere. 2. Totality of natural conditions where the vital functions of any organism takes place. 3. Social and domestic conditions of man's life; surroundings. Totality of people, bounded by community of vital conditions, activities, interests and so on. [1,

p. 137.]. Thus, a keyword in interpretation of the outlined concept are conditions, i.e. the environment, depending on its specificity, is considered as one or another corresponding conditions. The same interpretation is found in the Large definition dictionary, however, the types of environments, which are presented in it, we will give the ones that touch on our research: Outside environment is environment that surrounds an object. Nearby environment is totality of natural factors and objects of environment that have natural origin or development. Nearby environment (environment) is totality of natural, technogenic and social conditions of existence of human society. Technogenic environment is artificially created part of nearby environment that consists of technical and natural elements. Living environment is natural bodies and phenomena with that an organism enters into direct or mediated relations. Social environment is totality of people connected by community of vital conditions, activities, interests [2, p. 1309].

As our research touches on the sphere of education, then it is expedient to reveal the concept of educational environment that is widely sufficiently examined in modern scientific pedagogical literature. Researchers understand "educational environment" as:

- complex of social, cultural, and also specially organized in educational establishment conditions, in the result of their co-operation there is personality becoming (Yu. Kuliutkin, S. Tarasov) [3];

- system of influences and conditions of personality forming after the set standards, and also possibilities for personality development that is in social, spatial and subject surroundings (V. Yasvin) [4, p. 14];

- system of pedagogical and psychological conditions and influences that create possibilities both for revealing of interests and skills that have not been shown up yet and for skill developing that have already been shown up, and personality of those who studies, in accordance with inherent to each individual natural abilities and requirements of age-old socialization (V. Panov) [5];

- influence of conditions of education on a person that gets education, and influence of person that studies on conditions in which educational process is held (V. Kozyriev) [6];

- totality of material, pedagogical and psychological factors of higher school reality, that motivate the subjects of educational process to professional and personal development and self-development (V. Novikov) [7];

- complex of conditions-possibilities and resources (material, financial, personal, technological, organizational, reputation) for education of personality, that were composed purposefully in an establishment that fulfills educational functions in relation to giving higher professional education, provides possibilities for common cultural and personal development of subjects of educational process (M. Bratko) [8, p. 71].

As we can see from the presented determinations, firstly, educational environment is mainly presented as: the system of influences and conditions for education, educational process and others like that, secondly, such its characteristics (the system of influences and conditions), to our opinion, closely combines an educational environment not only with environment but also with the system approaches that are important for the construction of pedagogical system taking into account methodological approaches.

In the light of our research, we best of all appeal to determination of educational environment of higher educational establishment after L. Redko, that represents its professional constituent: educational environment is totality of possibilities for satisfaction of professional and educational necessities for becoming of his or her (future specialist – author's note) professional competence [9, p. 14]. Thus, it is possible to confirm that the educational environment of modern higher educational establishments predetermines directly influences on professional preparation of future specialists, in particular teachers of primary school.

However, the analysis of scientific pedagogical literature concerning educational environment allowed to educe another related definition – "innovative

educational environment". Let define common and different in these concepts, for this purpose let consider the ideas of scientists about it:

- complex of interrelated conditions, that provide a person with education, forming of personality of a teacher with innovative and creative thinking, his or her professional competence [10, p.8];

- totality of spiritual and material conditions of educational establishment functioning that provide self-development of a free active personality, realization of his or her creative potential and it can be considered as a model of sociocultural space where becoming of personality is [11, p. 18];

- pedagogical expediently organized space of life's activity that assists to development of innovative resource of personality; integrated means of accumulation and realization of innovative potential of educational establishment [12];

- the system of pedagogical conditions of personal and professional development of personality, that includes territory, within the limits of that operate the rules of innovative activity and newest ideas, original pedagogical technologies that are used in professional preparation of future specialists [13, p. 177].

Next to the concept "educational environment" we come across the concept "educational space". For greater certainty, not deepening in revealing its content, as it is not the subject of our research, we will mark that the concept "educational environment" is a bit narrower than the concept "educational space".

Thus, the concept "innovative environment", as well as "educational environment", is considered mainly as a complex of certain conditions that provide educational process, herewith an accent is done on the conditions of development and self-development of personality, including professional development. The feature of such environment is *forming of innovative and creative thinking/ development of innovative resource of a personality/ realization of innovative potential of educational establishment/ innovative activity in professional preparation of future specialists*, id est the use and introduction of educational innovation.

Continuing research, let pay attention to the features of environment that are defined by B. Ananiev who does not specify the type of environment though, but

does an accent on the point that structural components of educational environment directly touch on study of principal subjects: 1) it is a part of educational space that embraces all its structures that are in any case involved in the situations of principal subject studies and its properties are in a great deal determined by characteristics of external system; 2) it is a dynamic open social system that develops and owns internal mechanisms of functioning of development and self-development, herewith the feature of good organization of environment includes the processes of internal differentiation, as a result of that the flow of information, materials, energy, people gets organized according to its aims and functions; 3) has limits that depend on quality characteristics of its structural elements (from features of subjects of educational process, their activity, level of personal quality development, from the variety of methods and means, application in the process of studies, from intensity of processes that are conducted in the environment and others like that) [14].

Taking into account the theme of our research ("Critical thinking forming of future primary school teachers in the process of professional preparation") and taking into consideration scientific evidences on the issue of educational environment determination and its types, the most expedient will be the use of exactly innovative and educational environment of critical thinking forming of future primary school teachers as collection of components that in integral co-operation create proper conditions for professional and personal development and professional competence becoming with application of critical thinking technology. We consider the technology of critical thinking to be innovative for the system of higher education in Ukraine. Such position is supported by the opinion of V. Dokuchaieva who, investigating theoretical and methodological principles of innovative pedagogical systems designing, marks that "innovation" or "novelty", in accordance with the system conception of novelties, are specified both as such news and process of introduction of this news in practice [15, p.14].

According to the logic of our research it is necessary to consider the structural features of educational and innovative educational environment that will help us to define the authorial approaches to its structure: Yu. Kuliutkin and S. Tarasov

determine such possible components of the structure of educational environment of any educational establishment: spatial and semantic component (architectural and aesthetic organization of life space, symbolic space); semantic and methodical component (semantic sphere, forms and methods of organization of education); communicational and organizational component (particularities of subjects of educational environment, communicational sphere, organizational conditions) [3]; A. Kukh distinguishes the three-component structure of educational environment: subject and resource, material and technical, ideological and technological. The subject and resource component determines subjects of educational environment (students, teachers) and conditions of realization of their subject-to-subject cooperation. The material and technical component befits standard equipment. The ideological and technological component determines normative methodologies and technologies of achievement of the predicted results in studies [16, p. 74]; E. Zaredinova, examining scientific approaches to the representation of the structure of educational environment of educational establishment, distinguishes strategic, social and cultural, personal, value-based and semantic, subjective and pragmatist, communicative, technological components [17]; V. Panov examines pragmatist (technological), communicative, spatial and subject components) [5]; V. Novikov examines value-based and semantic, informative and semantic, organizational and pragmatist, spatial and subject components [7];

In turn, researchers exactly of innovative educational environment determine such structural components: L. Vashchenko pays attention to structure of innovative environment of separate region and determines an organizational and functional structure which involves strategy of education development of the region, tactics of forming of innovative processes, content of innovative environment of the region, organizational support, forecasting of education development of the region [18, p. 4]; O. Tsiuniak pays attention to humanistic approaches; content; presence of logistical support and effective use of scientific and methodical, material and technical possibilities of the establishment of higher education; complex of teaching and learning materials; tactics of forming of innovative processes in higher educational

establishment; subject-to-subject relations of all participants of educational process; self-perfection of personality and work in creative scientific and searching mode; application of innovative pedagogical technologies and ideas [13, p. 177]. O. Tsianiuk absolutely correctly determines interdependence between the use by a person of innovative educational environment and his or her self-development and personality professional becoming: professional becoming of future specialists is formed under the influence of educational environment, and vice versa educational environment is formed under the influence of active innovative activity of future teachers [13, p. 177], that once again underlines expediency of introduction exactly innovative and educational environment in our research. In behalf on the use of just the same environment also testifies that it is the effective factor of professional becoming of future teachers of primary school. So, the authors of "Social psychology of XXI century" mark that for forming of professional activity of a student it is needed certain system of influences and conditions, id est professional educational environment. The structure of any educational environment must be related to the structure of directly professional activity [19]. The analysis of scientific sources in relation to the structure of innovative educational environment witnessed that there is no unambiguous determination of structure of such environment for today. Thus, the analysis of scientific literature on the issue of research and authorial view on the structure of innovative and educational environment that we will use during forming of critical thinking in the process of professional preparation of future teachers of primary school allowed to distinguish next structural components:

methodological (introduction in the educational process of higher educational establishments of scientific and methodological approaches: system, axiological, culturological, subject and pragmatist, contextual, dialogic);

subject-to-subject (participants of educational process: teacher, student in the quantitative and quality measuring that have hierarchical and same-type connections; students and their parents, teachers with that students co-operate during pedagogical practice);

programmatic and purposeful (support on legislative documents "Law on higher education", state standards, educational programs, social ordering fulfillments);

technological (the use of technology of critical thinking development at the lessons on disciplines of professional nature);

valued-base and motivational (construction of the system of work with support on the common to all mankind, European, national values, forming of positive valued-base orientations, conditioning for motivation and personal interest in future professional activity);

communicative and pragmatist (successive bringing in of students to different types of activity (educational, quasiprofessional, educational and professional), forms, methods, means of co-operation, style of communication and behavior of subjects of educational process, interdisciplinary character of study);

material (infrastructure of higher educational establishment, material and technical base of higher educational establishment (classroom fund, access to information technologies, library resources, equipment of apartments, design) and teaching and learning materials).

Leading role in forming of unique innovative and educational environment belongs to subject-to-subject and technological components, as exactly their specific most influences on the structure and quality of environment.

Thus, the analysis of scientific and pedagogical literature on the issue of research allowed to make such generalizations: firstly, introduction of any pedagogical system needs creation of certain educational environment; secondly, educational and innovative educational environment are related concepts, where the concept "innovative environment", as well as "educational environment", is examined mainly as the complex of certain conditions that provide the educational process, sent to development and self-development of personality, including professional one. The specific of innovative environment consists in the use and introduction of educational innovations in it; thirdly, in our research we will use the concept „innovative and educational environment of critical thinking forming of future teachers of primary

school" as totality of components, that in integral co-operation create proper conditions for professional and personality development and becoming of professional competence, with application of technology of critical thinking; fourthly, the structure of such environment consists of methodological, programmatic and purposeful, technological, valued-motivational, communicative and pragmatist, subject-to-subject and material components.

We see the prospects of further research in experimental verification of introduction efficiency of the system of critical thinking forming in the process of professional preparation of future teachers of primary school and presentation of its results.

References

1. **Slovnyk** ukraiinskoi movy: v 11 tomakh [Dictionary of Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv : *Nauk. dumka*, 1970–1980. Vol. 9. 1978. 916 p. [ukr].
2. **Velykyi** tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movu: [Large definition dictionary of modern Ukrainian language: 250000 / compiler and chief editor V. T. Busel]. Kyiv; Irpin: *Perun*, 2005. VIII, 1728 p. [ukr].
3. **Kuliutkin Yu.**, Tarasov S. Obrazovatelnaia sreda i razvitiie lichnosti [Educational environment and personality development] 2000. URL: www.znanie.org/jornal/n1_01/obraz_sreda.html. [rus].
4. **Yasvin V.** Obrazovatelnaia sreda: ot modelirovaniia k proektirovaniu [Educational environment: from modelling to projection]. Moskva: *Smysl*, 2001. 365 p. [rus].
5. **Panov V.** Psikhodidaktika obrazovatelnykh sistem: teoriia i praktika [Psycho-didactics of educational systems: theory and practice]. Sankt-Peterburg.: *Piter*, 2007. 352 p. [rus].
6. **Kozyriev V. A.** Postroieniie modeli gumanitarnoi obrazovatelnoi sistemy [Modeling of humanitarian educational environment]. URL: http://www.unialtai.ru/Journal/pedagog/pedagog_7/a06.html. [rus].

7. **Novikov V. N.** Obrazovatelnaia sreda vuza kak professionalno i lichnostno-stimuliruiushchii factor. [Educational environment of higher educational establishment as professional and personal stimulative factor. URL: http://psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2012_1_2776.pdf. [rus].

8. **Bratko M.** Struktura osvitnoho seredovyshcha vyshchoho navchalnoho zakladu [Structure of educational environment of higher educational establishment]. *Naukovi zapysky*. Serii: Pedagogichni nauky. Issue 135. Pp. 67–72. [ukr].

9. **Redko L. L.** Sotsyalno-obrazovatelnaia model pedkolledzha kak sredy samorazvitiia lichnosti v nauchno-obrazovatelnom komplekse [Social and educational model of pedagogical college as an environment of personal self-development in academic complex] Author's abstract. candidate of pedagogical sciences]. Rostov-na-Donu, 1996. 27 p. [rus].

10. **Razina N. O.** Akmeologichni pidkhid do rozvytku profesionalizmu suchasnoho pedahoha v osvitnomu seredovyshchi serednoi shkoly [Acmeological approach to development of a modern teacher professionalism in innovative educational environment of secondary school]. *Visnyk naukovoï shkoly vchyteliv*. 2009. Issue 3. [ukr].

11. **Katashov A. I.** Pedagogichni osnovy rozvytku innovatsiinoho seredovyshcha suchasnoho litseiu [Pedagogical bases of development of innovative environment of a modern lyceum]. Author's abstract of a candidate of pedagogical sciences. Luhansk, 2001. 20 p. [ukr].

12. **Shapran O. I.** Stvorennia innovatsiinoho osvitnoho seredovyshcha v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Creation of innovative educational environment in the process of professional preparation of a future teacher]. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-09/10soitpt.pdf>. [ukr].

13. **Tsiuniak O. P.** Innovatsiine osvitnie seredovyshe yak chynnyk profesiinoho stanovlennia maibutnikh mahistriv pochatkovoï osvity [Innovative educational environment as a factor of professional becoming of future masters of

primary education]. *Innovatsiina pedahohika*. Issue 14. Vol. 1. 2019. Pp. 175–178. [ukr].

14. **Ananiev V. N.** O problemah sovremennogo chelovekosoznaniia [About problems of modern human facilities]. Sankt Peterburg: *Piter*, 2001. 272 p. [rus].

15. **Dokuchaieva V. V.** Teoretyko-metodolohichni zasady proektuvannia innovatsiinykh pedahohichnykh system [Theoretical and methodological principles of innovative pedagogical systems designing] Author's abstract of a doctor of pedagogical sciences]. Luhansk. 2007. 44 p. [ukr].

16. **Kukh A. M.** Osvitnie seredovyshe v strukturi innovatsiinoi systemy fakhovoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv fizyky [Educational environment in the structure of innovative system of professional preparation of future physics teachers]. Predmetni dydaktyky v konteksti formuvannia kompetentnisno-svitohliadnykh profesiinykh yakostei maibutnioho fakhivtsia. Part 2. 2008. Pp. 73–76. [ukr].

17. **Zaredinova E.** Osvitnie seredovyshe vyshchoho navchalnoho zakladu: naukovi pidkhody do traktuvannia struktury [Educational environment of higher educational establishment: scientific approaches to interpretation of structure]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Journal of National Aviation University. Seria Pedahohika, psykholohiia*. 2017. № 11. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12552>. [ukr].

18. **Vashchenko L.** Rivni rozvytku innovatsiinoho seredovyscha [Levels of development of innovative environment]. *Dyrektor shkoly*. 2008. No 5. Pp. 3–4. [ukr].

19. **Sotsyalnaia psihologiiia XXI veka** [Social psychology of XXI century]. Vol. 1. Yaroslavl, 2005. 316 p. URL: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-46846.html?page=21>. [rus].

Починкова М. М.

Інноваційно-освітнє середовище в системі формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи

У статті проаналізовано погляди дослідників на середовище, розкрито зміст цього поняття. Проаналізовано дефініцію „освітнє середовище”, його структуру, а також поняття „інноваційне освітнє середовище”. На підставі

аналізу наукових досліджень зроблено узагальнення що поняття „інноваційне середовище”, як і „освітнє середовище”, розглядається переважно як комплекс певних умов, що забезпечують освітній процес, при цьому робиться акцент на умовах розвитку та саморозвитку особистості, у тому числі й професійному. Особливістю ж такого середовища є формування інноваційно-творчого мислення/ розвиток інноваційного ресурсу особистості/ реалізація інноваційного потенціалу навчального закладу/ інноваційна діяльність у професійній підготовці майбутніх фахівців, тобто використання та впровадження освітніх інновацій.

Зазначено, що у структурі педагогічної системи окремого ЗВО інноваційно-освітнє середовище посідає чільне місце в змістово-технологічному блоці розробленої системи роботи щодо формування критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У межах авторського дослідження визначено інноваційно-освітнє середовище, що сприяє формуванню критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки як сукупність компонентів, що у цілісній взаємодії створюють належні умови для особистісно-професійного розвитку та становлення професійної компетентності із застосуванням технології критичного мислення.

Ключові слова: середовищний підхід, середовище, інноваційне середовище, освітнє середовище, критичне мислення, майбутні учителі початкової школи.

Починков М. М.

Инновационно-образовательная среда в системе формирования критического мышления будущих учителей начальной школы

В статье проанализированы взгляды исследователей на среду, раскрыто содержание этого понятия. Проанализирована дефиниция «образовательная среда», его структуру, а также понятие «инновационная образовательная среда». На основании анализа научных исследований сделано обобщение что понятие «инновационная среда», как и «образовательная среда», рассматривается преимущественно как комплекс определенных условий, обеспечивающих образовательный процесс, при этом делается акцент на условиях развития и саморазвития личности, в том числе и профессиональной. Особенностью же такой среды является формирование инновационно-творческого мышления / развитие инновационного ресурса личности / реализация инновационного потенциала учебного заведения / инновационная деятельность в профессиональной подготовке будущих специалистов, то есть использование и внедрение образовательных инноваций.

Отмечено, что в структуре педагогической системы отдельного ВУЗа инновационно-образовательная среда занимает ведущее место в содержательно-технологическом блоке разработанной системы работы по формированию критического мышления в процессе профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. В рамках авторского исследования определено инновационно-образовательную среду,

способствующую формированию критического мышления будущих учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки, как совокупность компонентов, которые в целостной взаимодействия создают надлежащие условия для личностно-профессионального развития и становления профессиональной компетентности с применением технологии критического мышления.

Ключевые слова: среда, инновационная среда, образовательная среда, критическое мышление, будущие учителя начальной школы.

Information about the author

Pochynkova Mariia Mykolaivna – Associate Professor of the Department of Philological Disciplines of Educational and Research Institute of Pedagogy and Psychology SI “Luhansk Taras Shevchenko National University”. ORCID 0000-0002-1383-7470

The article was received by the Editorial Office on 01.02.2019.

The article was put into print on 29.03.2019.

Reviewer – O. L. Karaman, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor